Барановська В. Є.
кандидат економічних наук,
директор Міжгалузевого координаційного центру
з екологічної освіти для сталого розвитку
Бутрим О. В.
доктор економічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач кафедри зеленої економіки
Бутрим В. Ю.
аспірант,
Державна екологічна академія
післядипломної освіти та управління

DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-285-5-3

ІНСТИТУЦІНІ ОСНОВИ ЗБАЛАНСОВАНОГО ЛІСОКОРИСТУВАННЯ У КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Україна докладає чимало зусиль до виконання зобов'язань за міжнародними угодами, зокрема прийнято Концепцію реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року та запропоновано Стратегію низьковуглецевого розвитку України до 2050 року, в яких окрему увагу приділено необхідності активізації процесів поглинання у секторі лісового господарства. Тому низьковуглецеве ведення лісового господарства є актуальним напрямом не лише з еколого-економічних позицій та на виконання природоохоронних норм Лісового кодексу, а і з позицій виконання міжнародних зобов'язань на шляху впровадження ощадливого ставлення до використання лісових деревних ресурсів. Низьковуглецеве ведення лісового господарства забезпечує безвід'ємний баланс вуглецю у резервуарі живої та мертвої біомаси та ґрунтів, є фактором відновлення і збереження лісогосподарського потенціалу, але його запровадження потребує посилення уваги до теоретико-методологічних засад із подальшим розвитком прикладних аспектів. Крім того, воно є основою формування і функціонування фінансово-економічного інструментарію регулювання вуглецевого ринку як з внутрішньою реалізацією, так і з міжнародними транзакціями для сектору лісового господарства,

який сприяє додатковим фінансовим надходженням від продажу вуглецевих одиниць абсорбції. На основі аналізу літературних джерел можемо стверджувати, що для сектору Лісового господарства найбільш ефективним з позицій низько вуглецевого розвитку є напрями, реалізація яких забезпечить підвищення обсягів поглинання на 1,5% [1]:

– впровадження ландшафтно орієнтованого підходу до управління розвитком лісового господарства;

– забезпечення оптимальної вікової структури деревних насаджень;

– розширення площ порід, найбільш адаптованих до умов природних зон України;

– реалізація протипожежних заходів та

– заходів боротьби із хворобами і шкідниками лісу.

Окреслені напрями розвитку лісового господарства лежать у руслі вимог Європейського зеленого курсу, сприяють запровадженню сталого (збалансованого) розвитку та корелюються з нормами міжнародних документів, що прийнято на продовження реалізації цілей Кіотського протоколу у зоні впливу Рамкової конвенції ООН про зміну клімату.

Антропогенний вплив на навколишнє природне середовище реалізується через систему різноспрямованих факторів, одним з яких є зміна структурно-просторових співвідношень між земельними угіддями. Порушення рівноваги між співвідношенням екологостабілізуючих угідь і територій підвищеного антропогенного навантаження призводить до зниження рівня екологічної безпеки на рівні регіонів, що негативно впливає на рівень агроекологічної безпеки держави, а у підсумку і продовольчої. З огляду на статистичні дані щодо динаміки площ земель різного характеру використання протягом останнього десятиріччя відбувається поступове скорочення екологостабілізуючих угідь, зокрема таких, як луки і пасовища (рис. 1, а) та лісових земель (рис. 1, б) попри зростання найбільш екологічно обтяжених територій, тих, що змінені антропогенною діяльністю – таких наприклад, як рілля. Як показано на рис. 1, зазначені тенденції носять стабільний характер, сприяють поширенню процесів

деградації земельних ресурсів, що має найбільше значення для сільськогосподарського виробництва та лісового господарства.

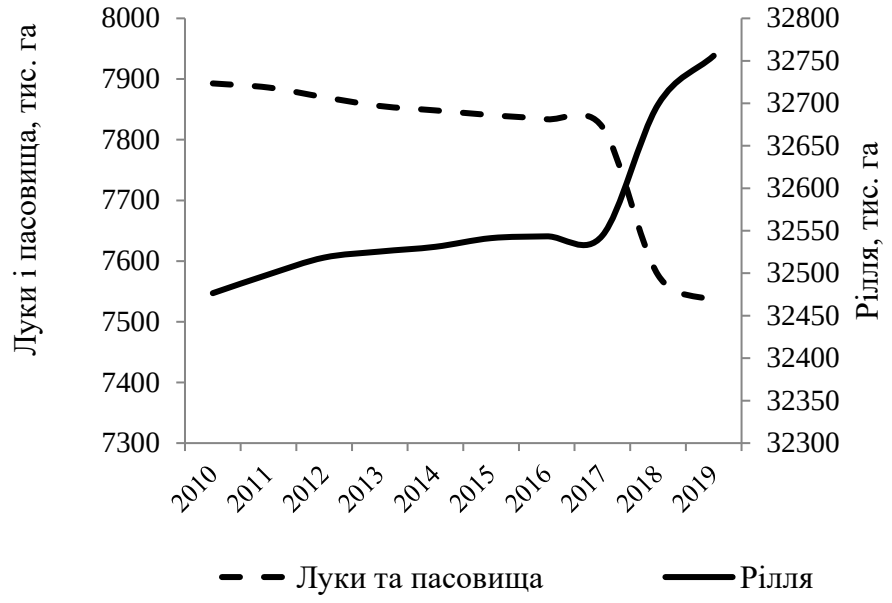

а)

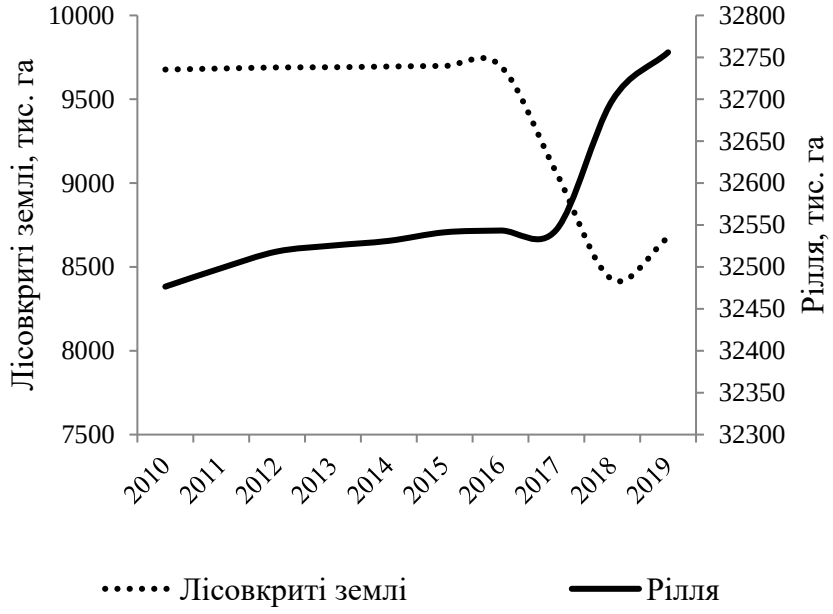

б)

Рис. 1. Динаміка площі земельних угідь України

Джерело: побудовано на основі даних [2, с. 160]

На рис. 2 показана динаміка площ лісових земель та вкритих лісовою рослинністю у їх межах.

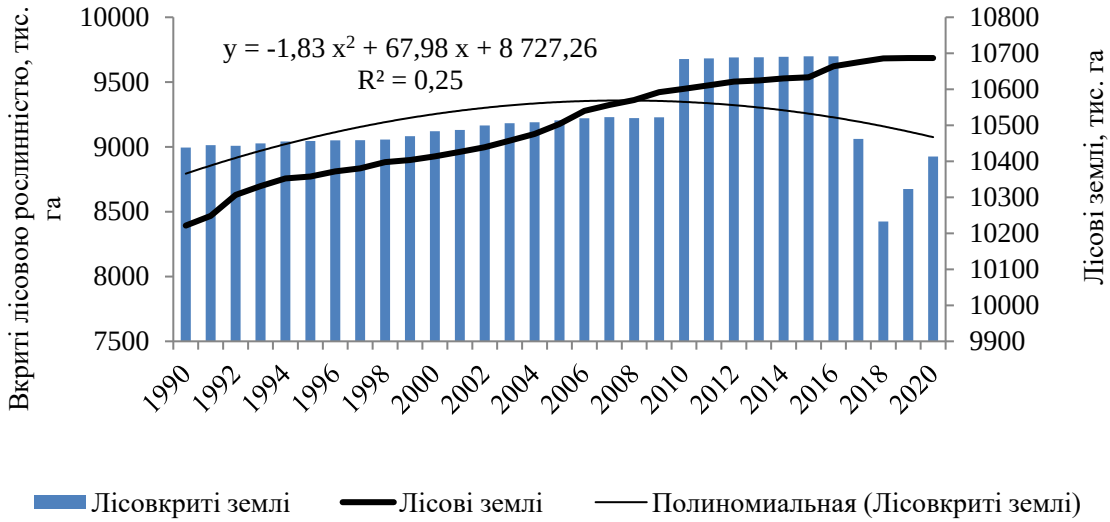

Рис. 2. Динаміка площ лісових земель України

Джерело: побудовано на основі даних [2, с. 308]

У означеному контексті важливим є розподіл вкритих лісом земель у розрізі природних зон у порівнянні з розподілом площ ріллі, який є обернено пропорційним, а саме, у Степовій зоні знаходиться найбільша частина площі ріллі (48%) і найменша – лісовкритих земель (17%). Вказана ознака демонструє кореляційний зв'язок високого рівня з вмістом гумусу, а саме, -60% з динамікою площ лісовкритих земель і -93% – луків і пасовищ. Натомість показник кореляції між вмістом гумусу і площею ріллі становить 84%, що свідчить про необхідність активізації діяльності з лісорозведення і лісовідновлення та залуження земельних угідь сільськогосподарського призначення для збільшення вмісту гумусу.

Виконання окреслених завдань потребує удосконалення еколого-економічного механізму землекористування у напрямку посилення організаційно-економічної відповідальності господарюючих суб'єктів за якісні характеристики як земельних ресурсів, так і стану навколишнього природного середовища, що формуються у результаті їх діяльності. За таких умов посилюється актуальність ландшафтного підходу до реалізації землекористування, а також вивчення та імплементація закордонного досвіду у цьому аспекті. Механізмом підтримки такого підходу у країнах ЄС є бюджетні компенсації.

Особливого значення для розвитку лісогосподарської галузі України на тлі врахування євроінтеграційних процесів, набуває розвиток законодавства ЄС у сфері охорони довкілля, зокрема, прийнята у листопаді 2021 року Нова Лісова Стратегія ЄС до 2030 року. Держави-члени ЄС привітали публікацію стратегії та «збіль-шення амбіцій щодо внеску лісів через їхню багатофункціональну роль у Європейську зелену угоду та … Порядок денний до 2030 року» [3]. Проте було наголошено на необхідності досягнення балансу між екологічними, соціальними та економічними аспек-тами та сталим управлінням лісами. Крім того, виникли сумніви щодо доданої вартості розробки національних стратегічних планів для лісового господарства.

Заходи, запропоновані в Стратегії, які будуть переглянуті в 2025 році, включають:

– сприяння сталому управлінню лісами (SFM), у тому числі шляхом заохочення сталого використання деревних ресурсів;

– надання фінансових стимулів для власників і менеджерів лісів для впровадження екологічно чистих практик, таких як ті, що пов’язані зі зберіганням і поглинанням вуглецю;

– покращення розміру та біорізноманіття лісів, у тому числі шляхом посадки 3 мільярдів нових дерев до 2030 року;

– просування альтернативних галузей лісової промисловості, таких як екотуризм, а також недеревних продуктів, таких як пробка, мед і лікарські рослини;

– заохочення використання фінансової підтримки в рамках спільної сільськогосподарської політики (CAP), яка може допомогти лісам і лісовим галузям пом’якшити наслідки зміни клімату;

– забезпечення освіти та навчання для людей, які працюють у лісовій промисловості, і підвищення привабливості цих галузей для молоді;

– створення юридично обов’язкового інструменту для віднов-лення екосистеми та нової законодавчої пропозиції щодо спостереження за лісами ЄС, звітності та збору;

– захист первинних і старовікових лісів ЄС.

Блок фінансово-економічного інструментарію має створювати двосторонній характер впливу: спонукальний і заохочувальний. Консолідуючу роль у означеному контексті відіграє група організаційно-економічних інструментів, яка виступає зв'язуючим ланцюгом та покликана забезпечити реформування організаційно-економічних умов господарювання. Потребують формування економічні умови залежності рівня прибутковості землекористувачів від якісних характеристик земельних ресурсів, які з'являються від їх діяльності. Завдяки такому підходу створюється необхідність реалізації науково обґрунтованої системи землеохоронних заходів, землекористування впроваджується на засадах сталого природокористування, а досягнення надмірних показників рентабельності діяльностей на основі землекористування за рахунок виснаження природоресурсного потенціалу стає неможливим.

Список використаних джерел:

1. Букша І. Ф., Бутрим О. В., Пстернак В. П. Інвентаризація парникових газів у секторі землекористування та лісового господарства. Монографія. Харків : ХНАУ, 2008. 238 с.

2. Статистичний збірник. Довкілля України 2020. Державна служба статистики України. Київ, 2021. 189 с.

3. Anna Caprile. New EU forest strategy for 2030. // EPRS. European Parliamentary Research Service. URL: https://epthinktank.eu/2022/02/23/new-eu-forest-strategy-for-2030.